

Briselē, 26.6.2013
COM(2013) 463 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI

Astotais progressa ziņojums par ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju

Krīzes reģionālā un pilsētu dimensija
{SWD(2013) 232 final}

SATURS

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI Astotais progresu ziņojums par ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju	3
1. Ievads	3
2. Situācijas apraksts	3
2.1. IKP un nodarbinātības samazinājums	3
2.2. Valsts, vietējās un reģionālās pārvaldes finansiālā stāvokļa pasliktināšanās	4
2.3. Lejupslīdes visvairāk skartās nozares – celtniecība un ražošana	4
2.4. Eksporta nozare izklūst no krīzes	5
2.5. Ārvalstu tiešo ieguldījumu palēnināšanās	6
2.6. Aizvien lielāks nabadzības un atstumtības risks	7
3. Ietekme reģionu līmenī	10
3.1. IKP un nodarbinātība pirmajos trīs krīzes gados	11
3.2. Bezdarba palielināšanās īpaši dienvidu reģionos	12
3.3. Migrācijas samazināšanās	12
4. Ietekme uz pilsētām	13
4.1. Lielpilsētu reģioni – noturība un neaizsargātība	13
4.2. Krīzes skartās pilsētas	14
5. Kohēzijas politika un krīze	16

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI

Astotais progressa ziņojums par ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju

Krīzes reģionālā un pilsētu dimensija

1. IEVADS

Kohēzijas politikas plānošanas periods 2014. gadā iesāksies pēc tautsaimniecības smagākās lejupslīdes pēdējos piecdesmit gados. Krīze pagrieza atpakaļ konverģences procesu saistībā ar reģionu IKP uz vienu iedzīvotāju un bezdarbu ES. Patlaban ir svarīgi nodrošināt, lai pēc iespējas ātrāk notiek atgriešanās pie spēcīgas izaugsmes kursa, jo īpaši mazāk attīstītos reģionos un pilsētās.

Nākamo sarunu par programmām atbalstam šajā ziņojumā norādītas krīzes izraisītās izmaiņas, kas ietekmēs jauno programmu kontekstu un prioritātes. Ziņojumā vispirms tiek aprakstīta situācija un sniegts pārskats par svarīgākajām pārmaiņām valstu līmenī. Pēc tam tiek aplūkota krīzes ietekme uz reģioniem un pilsētām, kā arī pieaugošās atšķirības. Visbeidzot, tajā norādīts, kā izmainītā tautsaimniecības vide ietekmēs nākamās kohēzijas programmas, un tiek uzsvērtā spēcīgas tematiskās koncentrācijas nepieciešamība.

Šis ziņojums seko 7. progressa ziņojumam, kas publicēts 2011. gadā, un tam sekos 6. Kohēzijas ziņojums 2014. gadā. Jauninājumu, klimata un vides jautājumi, kuri nevarēja tikt iekļauti šajā tekstā, tiks iekļauti 6. Kohēzijas ziņojumā.

2. SITUĀCIJAS APRAKSTS

2.1. IKP un nodarbinātības samazinājums

ES lejupslīde iesākās 2008. gada otrajā ceturksnī un turpinājās piecus ceturkšņus. Kopš lejupslīdes vispārējā izaugsme IKP izteiksmē bija gausa. ES IKP atkal saruka 2011. gada pēdējā ceturksnī un 2012. gada pirmajos divos un pēdējā ceturksnī. Ja IKP samazināsies arī 2013. gada pirmajā ceturksnī, tā kļūs par trīskāršu lejupslīdi.

Vislielākā vispārējā krīzes ietekme uz IKP un nodarbinātību laikposmā no 2007. gada līdz 2011. gadam bija Baltijas valstīs, Īrijā, Grieķijā un Spānijā (skat. 1. attēlu Komisijas dienestu darba dokumentā). Baltijas valstīs un Īrijā izaugsme atkal atsākās 2010. gadā vai 2011. gadā un paredzams, ka tā turpināsies līdz 2014. gadam.

Tomēr Spānija un Grieķija neatjaunoja vienmērīgu izaugsmi. Spānijas izaugsme atsākās 2011. gadā, taču 2012. gadā tās IKP samazinājās. Provizorisks Grieķijas IKP pieauguma rādītāji atspoguļo to, ka lejupslīde turpinās un kļūst dziļāka. Grieķijas IKP 2011. gadā un 2012. gadā samazinājās par aptuveni 7 % un varētu sākt augt tikai 2014. gadā.

Turklāt Kipra 2012. gadā pārdzīvoja finanšu krīzi, kas izraisīja strauju IKP un nodarbinātības samazinājumu, kas, domājams, turpināsies līdz 2014. gadam.

Turpretī deviņās dalībvalstīs lejupslīde bija samērā neliela, Polijas gadījumā izaugsme turpinājās, tikai lēnāk.

2.2. Valsts, vietējās un reģionālās pārvaldes finansiālā stāvokļa pasliktināšanās

Tautsaimniecības un finanšu krīze izraisīja būtisku kopējā valsts parāda palielināšanos četros veidos (skat. 1. faktu lapu). Pirmkārt, dažu valstu valdības atbalstīja finanšu nozari, rekapitalizējot bankas un pārvedot aktīvus. Otrkārt, tautsaimniecības aktivitātes palēnināšanās samazināja nodokļu ieņēmumus un palielināja sociālos izdevumus (piemēram, bezdarbnieka pabalsti). Treškārt, valdības pieņēma stimulēšanas pasākumus, lai palielinātu pieprasījumu. Ceturtkārt, zems IKP pieaugums arī palielina valsts parāda attiecību pret IKP.

Tāpēc valsts parāda un IKP attiecība ES no 2008. gada pirmā ceturkšņa līdz 2012. gada ceturtajam ceturksnim strauji palielinājās no 59 % līdz 85 %. Vislielākais pieaugums bija Īrijā (90 procentpunkti), Portugālē (56 p.p.), Grieķijā un Spānijā (abās 49 p.p.). Dalībvalstis, kuras izpirka grūtībās nonākušās bankas, iespējams, var samazināt savu parādu, pārdodot atlikušos banku aktīvus, taču to vērtība joprojām nav skaidra.

Liels valsts parāds var radīt bažas par valdības spēju ilgtermiņā atmaksāt parādu. Tas var izraisīt augstākas kredītu procentu likmes un lielākus maksājumus. Augstāki nodokļi, lai atmaksātu parādu, var bremzēt izaugsmi.

Laikposmā no 2011. gada līdz 2013. gadam daudzas dalībvalstis uzsāka fiskālo konsolidāciju, pirmkārt samazinot izdevumus (2011. gadā -1,5 % no ES IKP salīdzinājumā ar 2010. gadu). Galvenokārt tika samazināti izaugsmi veicinoši izdevumi. Tāpēc publiskie ieguldījumi (šeit: kopējo pamatlīdzekļu veidošana) kā IKP daļa 18 dalībvalstīs 2013. gadā būs zemāki nekā 2011. gadā. Šie samazinājumi var kaitēt izaugsmei vidējā termiņā.

Valsts parāds neskar visas valstis vienādi. Igaunijas valsts parāds ir tikai 10 % no IKP. Tikai 13 dalībvalstu parāds ir zemāks par 60 % no IKP: trīs dalībvalstīs ziemeļu reģionā, Luksemburgā un deviņās no desmit dalībvalstīm Centrāleiropā un Austrumeiropā. Krīze vietējo un reģionālo pārvaldes līmeni ietekmē divējādi. Pirmkārt, krīzes rezultātā samazinājās nodokļu ieņēmumi un, lai veicinātu izaugsmi, tika samazināti nodokļi. Otrkārt, krīzes rezultātā palielinājās vietējais pieprasījums pēc sabiedriskajiem pakalpojumiem un sociālās aizsardzības, kam nepieciešami lielāki valsts izdevumi.

Fiskālā konsolidācija sagādā problēmas vietējās un reģionālās pārvaldes budžetiem. Šīm pārvaldes iestādēm ir augstāks sociālo izdevumu līmenis un tām jāsamazina izdevumi un jāpalielina ienākumi. To finansiālās grūtības var ietekmēt sabiedrisko pakalpojumu piegādi.

Izaugsmi veicinošai fiskālai konsolidācijai būtu jānodrošina, lai centrālās valdības veiktie parāda samazinājumi neizraisītu vietējo un reģionālo pārvaldes iestāžu parādu pieaugumu. Šai saskaņotajai parāda samazināšanai būtu arī jānodrošina, ka tiek saglabāti izaugsmi veicinoši publiskie ieguldījumi, tostarp tie, kurus līdzfinansē saistībā ar Kohēzijas politiku.

2.3. Lejupslīdes visvairāk skartās nozares – celtniecība un ražošana

Lai gan krīze sākās finanšu un apdrošināšanas nozarē, 2011. gadā bruto pievienotā vērtība (BPV) un nodarbinātība šajā nozarē bija aptuveni tāda pati kā 2007. gadā. Tomēr sešās dalībvalstīs, kuras krīze skāra visvairāk, laikposmā no 2007. gada līdz 2011. gadam nodarbinātības līmenis šajā nozarē samazinājās par 1 % un BPV par 1,8 % (skat. Komisijas dienestu darba dokumenta 2. attēlu).

Laikposmā no 2007. gada līdz 2011. gadam gan BPV, gan nodarbinātības līmenis celtniecības nozarē Savienībā samazinājās par 3 % gadā. Sešās dalībvalstīs, kur lejupslīdes ietekme bija vislielākā, nodarbinātības samazinājums bija pat 10% līdz 20 % robežās gadā un BPV samazinājums 6 % līdz 20 % robežās.

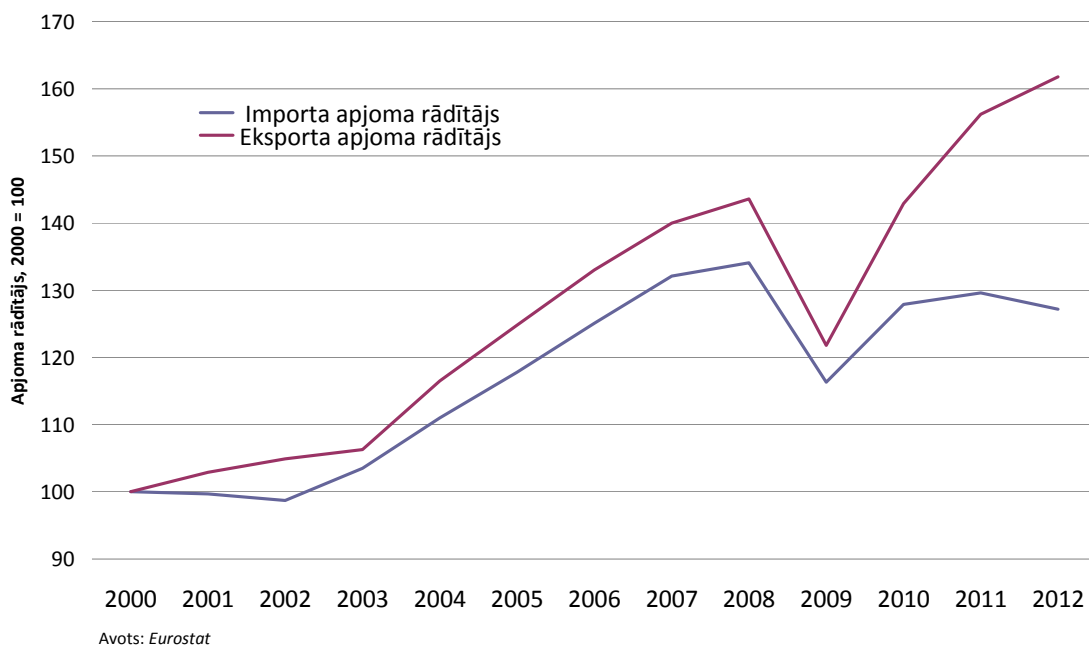
Šie straujie samazinājumi celtniecības nozarē saistīti ar nekustamā īpašuma burbuli un tā radīto nekustamā īpašuma cenu dramatisko kritumu dažās dalībvalstīs. Laikposmā no 2007. gada līdz 2012. gadam nekustamā īpašuma cenas Īrijā¹, Latvijā un Igaunijā samazinājās par 30 % līdz 50 % (skat. 2. faktu lapu). Portugālē līdz šim tās samazinājušās par -9 %. Attiecībā uz Grieķiju *Eurostat* dati parāda mērenu pieaugumu laikposmā no 2007. gada līdz 2010. gadam, taču citi avoti² norāda, ka cenas kopš 2010. gada sākušas samazināties. Kopumā nevar izslēgt turpmākus samazinājumus.

Ražošanas nozarei laikposmā no 2007. gada līdz 2011. gadam zaudējumus radīja vairāk nekā 2 % samazinājums gadā. Sešās krīzes visvairāk skartajās dalībvalstīs gada vidējais samazinājums bija gandrīz 5 %. BPV samazinājums bija mērenāks – 0,9 %. Izmaiņas BPV bija dažādas; lielākie samazinājumi šajā laikposmā bija Grieķijā (-6 %) un Somijā (-5 %), lielākais pieaugums – Slovākijā (8 %) un Īrijā (4 %) (skat. Komisijas dienestu darba dokumenta 3. attēlu). Ražošanas samazinājums bija cieši saistīts ar samazinājumu tirdzniecībā.

2.4. Eksporta nozare izklūst no krīzes

Krīzes sākumā kredīti kļuva ierobežoti, kas samazināja ieguldījumus un patēriņu. Tas samazināja preču tirdzniecību un izraisīja lejupslīdi, kas ātri izplatījās attiecībā uz svarīgiem tirdzniecības partneriem, kas savukārt izraisīja turpmāku ienākumu un/vai darba zaudējumu. Lai gan līdz ar 2004. gada paplašināšanos tirdzniecība ES strauji attīstījās, krīze izraisīja strauju kritumu (skat. 1. attēlu).

1. attēls. Izmaiņas ES tirdzniecības apjomos, 2000.-2011.

¹ 2007.-2010.

² *Economist Housing Index*.

Eksports 2008. gadā vēl joprojām pieauga, taču daudz lēnāk, turpretī importa apjoms pieaugums bija tuvu nullei. Eksports un imports 2009. gadā samazinājās par 15 % līdz līmenim, kas salīdzināms ar 2005. gada līmeni.

Dalībvalstis Centrāleiropā un Austrumeiropā pārdzīvoja vislielāko importa samazinājumu (skat. 3. faktu lapu). Vairums valstu, kas pievienojās ES pēc 2004. gada, pirms tās skāra krīze piedzīvoja augstu tautsaimniecības izaugsmes līmeni, ko veicināja lieli ieguldījumi un augsts patēriņš.

Dalībvalstīs Rietumos eksports samazinājās vairāk nekā imports, jo vismaz iesākumā krīze mazāk skāra vietējo patēriņu un ieguldījumus. Vispārējais pieprasījuma samazinājums izraisīja eksporta samazinājumu, kā sekas bija kritums ražošanas nozarē. Par laimi eksports ātri atguvās un tā apjoms 2010. gadā bija tāds pats kā 2007. gadā. Tomēr straujā krituma sekas eksporta nozarē joprojām ir jūtamas darba tirgū.

2.5. Ārvalstu tiešo ieguldījumu palēnināšanās

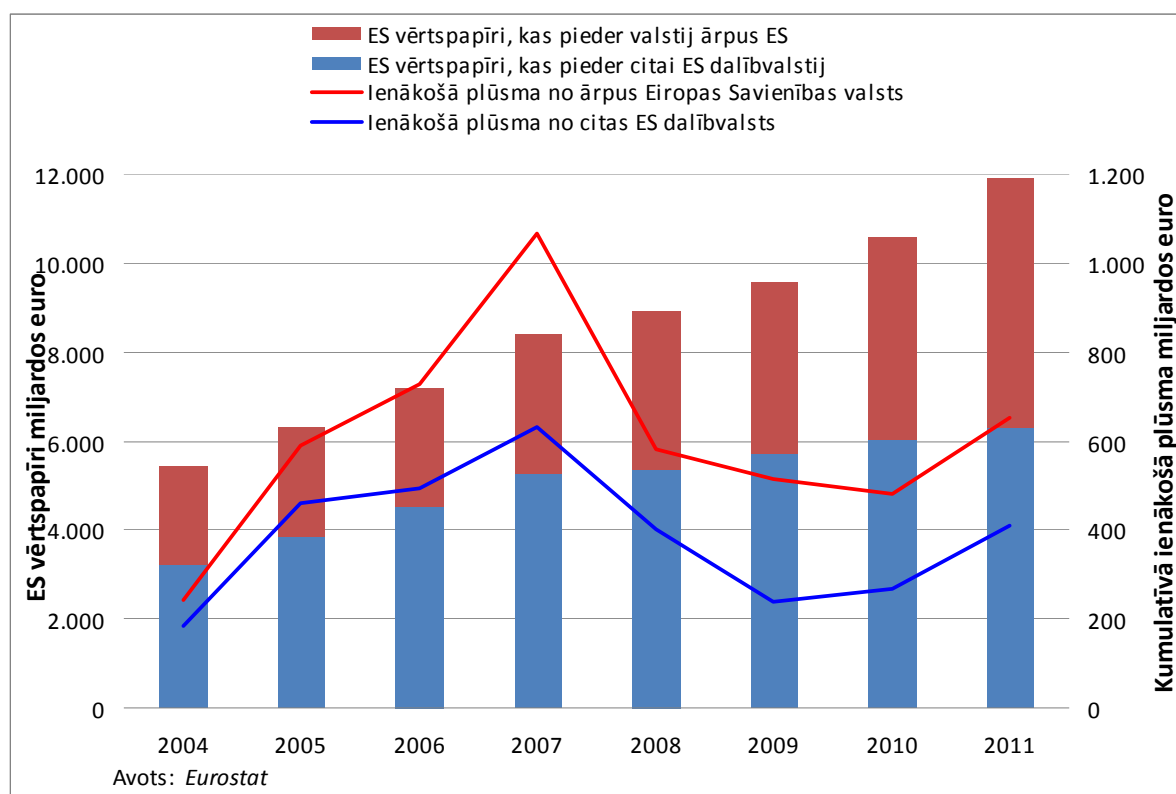
Krīzes rezultātā ārvalstu tiešie ieguldījumi (ĀTI) strauji samazinājās. Daudzi ārvalstu investori novirzīja pieejamos resursus atpakaļ uz mātes uzņēmumiem. Pievienošanās ES, pateicoties vienotajam tirgum un ES *acquis* iekļaušanai savos tiesību aktos, dalībvalstīm Centrāleiropā un Austrumeiropā atvieglāja piekļuvi ĀTI. ĀTI var sekmēt efektivitāti, novatorisku tehnoloģiju ieviešanu un augstāku ražīgumu valstīs, kas saņem šos ieguldījumus. Tāpēc ĀTI ienākošajām plūsmām ir liela nozīme mazāk attīstītās dalībvalstīs darbvietu radīšanā un tautsaimniecības modernizācijā.

Ārvalstu tiešo ieguldījumu ieplūšana no citām dalībvalstīm un no ārpussavienības valstīm ātri pieauga laikposmā no 2004. gada līdz 2007. gadam. Ieguldījumu plūsma laikposmā no 2004. gada līdz 2007. gadam uz šīm valstīm četrkāršojās (skat. 2. attēlu). Ieguldījumu ienākošās plūsmas samazinājās 2008. gadā un 2009. gadā, kad pasliktinājās vispārējā situācija saistībā ar kredītiem. Zemākais punkts 2010. gadā atbilda 2004. gada līmenim. Plūsmas atkal pieauga 2011. gadā.

Ārvalstu tiešo ieguldījumu plūsma neuzrāda tiešo investīciju apjomu. To vērtspapīru summa, kas tiek glabāti citās valstīs, laikposmā no 2004. līdz 2007. gadam palielinājās gandrīz par 60 %. Šis kāpums nekad netika pārtraukts. Kopējais ārzemniekiem piederošo vērtspapīru apjoms 2011. gadā bija divreiz lielāks nekā 2004. gadā.

Dažās ES valstīs ĀTI ieplūšana ir galvenais kapitāla un ieguldījumu avots. Piemēram, vidējās neto ĀTI proporcionāli IKP laikposmā no 2005. gada līdz 2007. gadam Bulgārijā, Maltā, Beļģijā un Igaunijā bija 15 % līdz 23 % robežās. Krīzes rezultātā strauji samazinājās ĀTI ieplūšana desmit dalībvalstīs Centrālajā un Austrumeiropā. Tā samazinājās par 1,5 % līdz 6 % no to IKP laikposmos no 2005. gada līdz 2007. gadam un no 2008. gada līdz 2010. gadam; izņēmums ir Bulgārija, kur tā samazinājās par 12 % no tās IKP (skat. 4. faktu lapu).

2. attēls. Ārzemju tiešie ieguldījumi ES no 2004. gada līdz 2011. gadam

2.6. Aizvien lielāks nabadzības un atstumtības risks

ES mērogā krīzes rezultātā palielinājās iedzīvotāju nabadzības un sociālās atstumtības risks. Laikposmā no 2009. gada līdz 2011. gadam šī iedzīvotāju daļa pieauga par vienu procentpunktu. Visi trīs komponenti (nabadzības riska indekss, smaga materiālā nenodrošinātība un ļoti zema darba intensitāte) arī pieaug, jo īpaši ļoti zemā darba intensitāte (skat. 3. attēlu). Šī ietekme varētu būt jūtama nākotnē, jo krīze vēl nav galā un tās ietekmes izpausmēm vajadzīgs laiks.

Ietekme uz nabadzības vai atstumtības risku bija vislielākā sešās krīzes visvairāk skartajās dalībvalstīs, taču tās ietekme Itālijā un Bulgārijā arī bija liela. Dažās lielajās dalībvalstīs tomēr bija tikai neliels pieaugums, piemēram Vācijā un Apvienotajā Karalistē, vai pat neliels nabadzības vai atstumtības riska samazinājums, piemēram Polijā un Rumānijā.

3. attēls. Nabadzība un sociālā atstumtība ES, 2005.- 2011. gads

ES iedzīvotāju procentuālā daļa	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Pakļauta nabadzības un sociālās atstumtības riskam	25,6	25,2	24,4	23,5	23,1	23,4	24,2
Pakļauta nabadzības riskam	16,4	16,5	16,5	16,4	16,3	16,4	16,9
Ar ļoti zemu darba intensitāti*	10,3	10,5	9,6	9,0	9,0	10,0	10,0
Pakļauta smagai materiālajai nenodrošinātībai	10,7	9,8	9,1	8,4	8,1	8,1	8,8

*iedzīvotāji vecumā no 0 līdz 59 gadiem

Avots: Eurostat

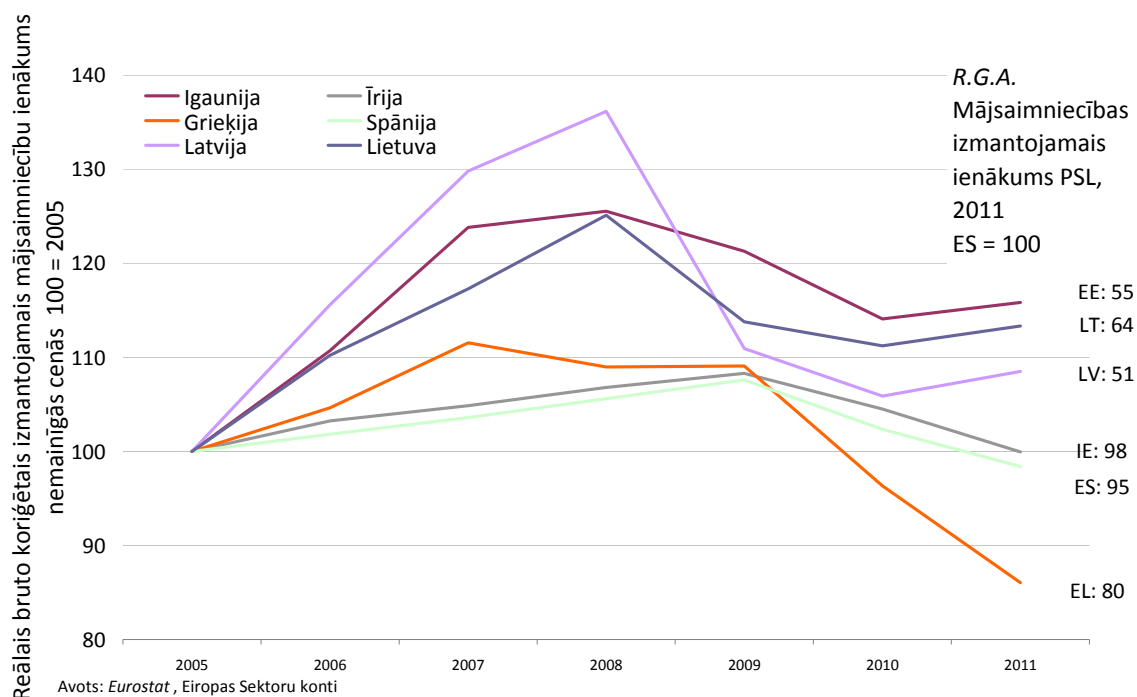
Krīzes ietekmē zaudējot darbu vai darbalaika un darba samaksas samazinājuma dēļ, samazinājās arī daudzu cilvēku ienākumi. Sešās visvairāk krīzes skartajās dalībvalstīs reālais bruto koriģētais izmantojamais mājsaimniecību ienākums krīzes rezultātā strauji kritās (skat. 4. attēlu).

Baltijas valstīs reālais koriģētais izmantojamais mājsaimniecību ienākums uz vienu iedzīvotāju laikposmā no 2005. gada līdz 2008. gadam ātri pieauga, bet pēc tam strauji samazinājās. Latvijā izmantojamais ienākums 2009. gadā samazinājās gandrīz par piektdaļu. Kopš 2010. gada izmantojamais ienākums visās trīs dalībvalstīs atkal pieaug, taču nevienā no tām tad nav sasniedzis pirmskrīzes līmeni.

Grieķijā, Spānijā un Īrijā, kur izmantojamā ienākuma līmenis ir ievērojami augstāks nekā Baltijas valstīs, situācija ir daudzveidīgāka. Spānijā un Īrijā krīzes ietekmi sāka izjust tikai 2009. gadā. Kopš tā laika abas valstis zaudēja 8 % no to izmantojamā ienākuma, atgriežoties 2005. gada līmenī. Grieķijā izmantojamā ienākuma samazināšanās lēni iesākās 2007. gadā. Tas ļoti strauji samazinājās 2009. gadā un 2010. gadā. Tāpēc izmantojamais ienākums Grieķijā 2011. gadā bija zemāks par tā līmeni 2005. gadā.

Vidējā ienākuma samazinājuma un tādējādi nabadzības sliekšņa samazinājuma dēļ nabadzības riska rādītājs lejupslīdes laikā bieži vien samazinās. Lai no tā izvairītos, šajā sadaļā izmantotais nabadzības sliekšnis, kas atbilst 2005. gadā noteiktajam.

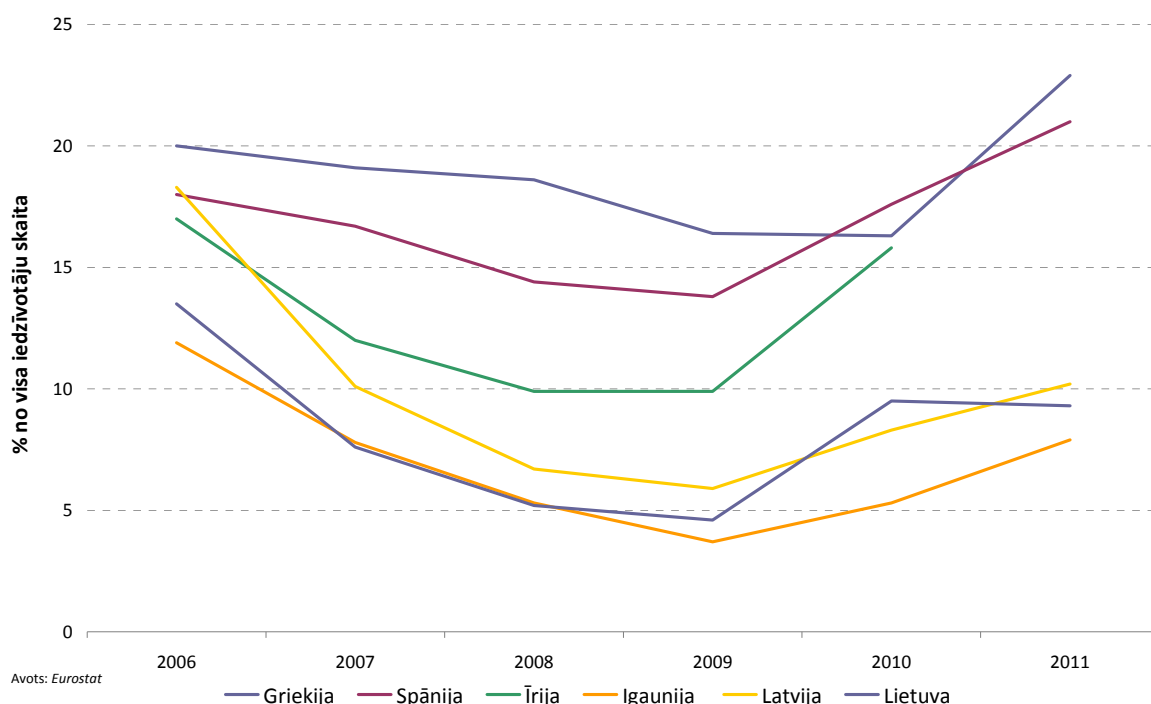
4. attēls. Reālais bruto koriģētais izmantojamais mājsaimniecību ienākums uz vienu iedzīvotāju, 2005.- 2011. gads

Īrijā to cilvēku procentuālā daļa, kuri pakļauti nabadzības riskam, par pamatu ņemot 2005. gada sliekšni, palielinājās no 10 % 2008. gadā līdz vairāk nekā 15 % 2010. gadā (skat. 5. attēlu). Šī procentuālā daļa Spānijā sasniedza 20 % līmeni, Grieķijā – 23 % līmeni. Liela ienākumu pieauguma dēļ laikposma no 2005. gada līdz 2011. gadam sākumā nabadzības riska rādītājs, par pamatu ņemot 2005. gada sliekšni, Baltijas valstīs pieauga tikai

nedaudz un sasniedza līmeni, kas mazāks vai vienāds ar 10 % un nerasniedza pirmskrīzes līmeni.

5. attēls. Nabadzības riska rādītājs, salīdzinājumā ar laikposmā no 2006. gada līdz 2011. gadam fiksēto sliekšni

To cilvēku procentuālā daļa, kuri pakļauti nabadzības riskam, salīdzinājumā ar 2005. gada sliekšni, nedaudz pieauga Beļģijā, Ungārijā, Vācijā, Luksemburgā, Nīderlandē un Apvienotajā Karalistē. Pārējās ES dalībvalstīs tā samazinājās vai nemainījās.

Tādu iedzīvotāju vecumā no 0 līdz 59 gadiem, kas dzīvo māsaimniecībās ar ļoti zemu darba intensitāti, procentuālā daļa pēc krīzes palielinājās, taču ES mērogā nerasniedza 2006. gada rādītājus. Tomēr sešās krīzes vissmagāk skartajās dalībvalstīs šī procentuālā daļa pieauga 4 un 9 procentpunktu robežās laikposmā no 2007. gada līdz 2011. gadam (skat. 6. attēlu).

6. attēls. Ļoti zema darba intensitāte, 2005.- 2011. gads

To iedzīvotāju vecumā no 0 līdz 59 gadiem procentuālā daļa, kuri dzīvo mājāsaimniecībās ar ļoti zemu darba intensitāti, 2005.-2011.

	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2011.-2007
Igaunija	9,4	7,0	6,2	5,3	5,6	8,9	9,9	3,7
Grieķija	7,5	8,0	8,0	7,4	6,5	7,5	11,8	3,8
Spānija	6,5	6,0	6,3	6,2	7,0	9,8	12,2	5,9
Lietuva	9,5	8,3	6,4	5,1	6,9	9,2	12,3	5,9
Latvija	8,1	7,0	6,1	5,1	6,7	12,2	12,2	6,1
Īrija	14,6	12,8	14,2	13,6	19,8	22,9	n/a	8,7

Avots: Eurostat

To iedzīvotāju procentuālā daļa, kuri dzīvo dziļās materiālās nenodrošinātības apstākļos, proti, tie, kuri nevar atļauties 4 no 9 pamatproduktiem, laikposmā no 2005. gada līdz 2010. gadam ES mērogā samazinājās no 11 % līdz 8 %. Lielākā šo iedzīvotāju procentuālā daļa novērojama Rumānijā un Bulgārijā, kurām izdevās samazināt dziļās materiālās nenodrošinātības apstākļos dzīvojošo skaitu līdz attiecīgi 31 % un 35 % 2010. gadā. Tomēr 2011. gadā procentuālā daļa ES mērogā atkal palielinājās.

Laikposmā no 2008. gada līdz 2011. gadam dziļā materiālā nenodrošinātība visvairāk palielinājās Latvijā³ (12 p.p), Lietuvā (5 p.p) un Grieķijā (4 p.p). Īrijā 2010. gadā procentuālā daļa pieauga par 2 p.p. un sasniedza 7,5 %, kas ir augsts rādītājs, ņemot vērā ienākumu līmeni Īrijā. Spānijā, kur ienākumu līmenis ir nedaudz zemāks, šis rādītājs bija tikai 4 %. Polijā tika panākts materiālās nenodrošinātības skarto iedzīvotāju procentuālās daļas ievērojams samazinājums – no 18 % 2008. gadā līdz 13 % 2011. gadā.

Sīkāku izmaiņu analīzi nabadzības un sociālās atstumtības, tostarp nabadzības dziļuma jomā skat. “Ziņojuma par nodarbinātību un sociālo attīstību Eiropā 2012. gadā” [*Employment and Social Developments in Europe 2012*] 2. nodaļu⁴.

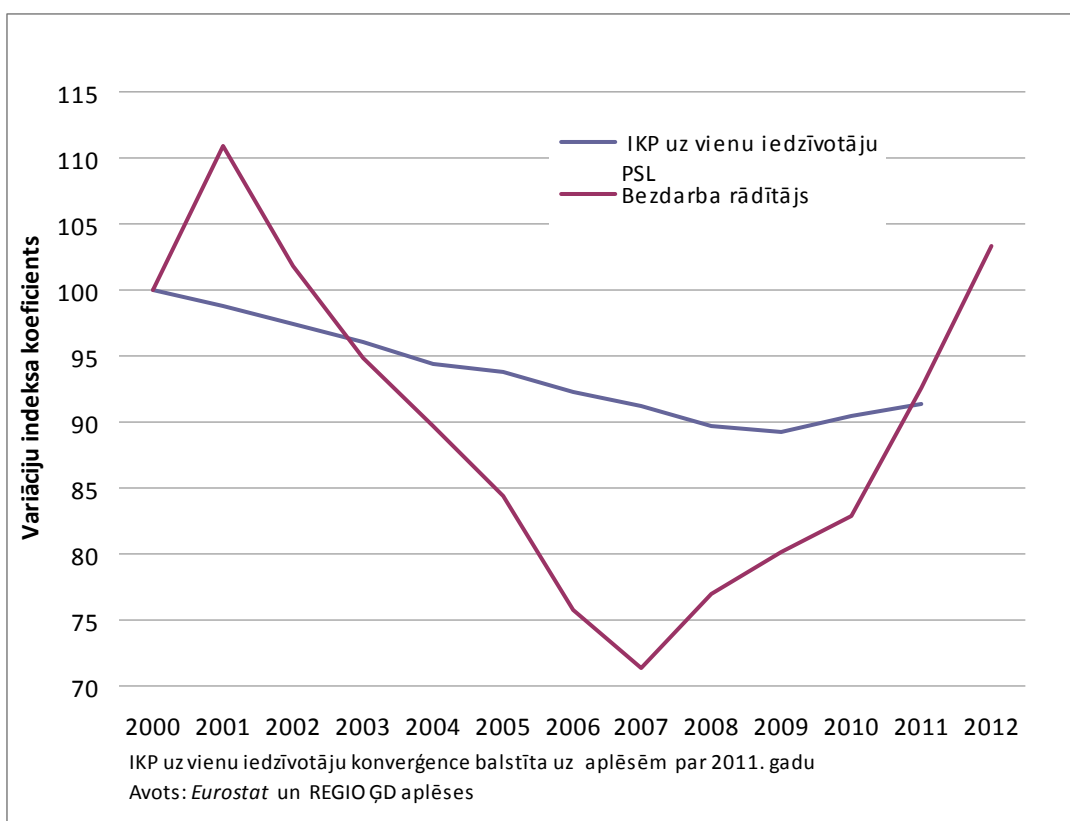
3. IETEKME REĢIONU LĪMENĪ

Līdz ar krīzi izbeidzās ilgs laikposms, kurā reģionālā IKP uz vienu iedzīvotāju atšķirības un bezdarbs strauji samazinājās. Laikposmā no 2000. gada līdz 2008. gadam IKP uz vienu iedzīvotāju atšķirības reģionos katru gadu mazinājās (skat. 7. attēlu). Atšķirību samazināšanās izbeidzās 2009. gadā un 2010. gadā un 2011. gadā tās palielinājās.

7. attēls. Reģionu konverģence un krīze

³ Daļu šā palielinājuma var būt izraisījis pārrāvums datu virknē.

⁴ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=706&langId=en&intPageId=205>

Bezdarba rādītāji reģionos izlīdzinājās no 2001. gada līdz 2007. gadam, bet pēc tam katru gadu laikposmā no 2007. gada līdz 2012. gadam tie atšķīrās. Kopš 2007. gada ES-15 arī bija atšķirību pieaugums gan attiecībā uz IKP uz vienu iedzīvotāju, gan attiecībā uz bezdarbu reģionā.

3.1. IKP un nodarbinātība pirmajos trīs krīzes gados

Laikposmā no 2007. gada līdz 2010. gadam divas trešdaļas reģionu piedzīvoja IKP samazināšanos līdz -6 % gadā. Desmit reģionos, kuros laikposmā no 2007. gada līdz 2010. gadam IKP samazinājās visstraujāk, iekļautas trīs Baltijas valstis un septiņi reģioni no septiņām dažādām dalībvalstīm (skat. 5. faktu lapu). Šajos reģionos IKP samazinājās par vairāk nekā 3 % gadā. Neviens Spānijas vai Grieķijas reģions nav starp šiem reģioniem. Spānija nav starp pirmajām desmit dalībvalstīm, jo tās IKP samazinājums bija mazāks nekā nodarbinātības samazinājums. Grieķija nav starp pirmajām desmit dalībvalstīm, jo lielākie IKP samazinājumi notika pēc 2010. gada. Kipra nodarbinātības un IKP samazināšanās sākumu piedzīvoja 2012. gadā un sagaidāms, ka tas turpināsies 2014. gadā.

Dažās dalībvalstīs, tostarp Bulgārijā, Vācijā, Slovākijā un Polijā galvaspilsētu reģionos izaugsmes rādītāji ir visaugstākie.

Šajā pašā laikposmā katrs otrais reģions piedzīvoja vispārēju nodarbinātības samazināšanos. Nodarbinātības līmenis vairāk nekā par 4 % gadā samazinājās Baltijas valstīs, trīs Spānijas reģionos, divos Īrijas un vienā Bulgārijas reģionā (skat. 5. faktu lapu). Nodarbinātības līmeņa samazināšanās Grieķijā notika tikai pēc 2010. gada, tāpēc tās reģioni netiek uzrādīti starp visvairāk skartajiem reģioniem.

Kopumā saikne starp reģionu IKP un izmaiņām nodarbinātībā šajos gados ir vāja, jo ir vajadzīgs laiks, kamēr ražošanas samazināšanās ietekmē nodarbinātību. Turklāt vairāku

rīcībpolitiku mērķis tieši bija saglabāt nodarbinātību krīzes laikā (nodarbinātība nepilnā slodzē).

3.2. Bezdarba palielināšanās īpaši dienvidu reģionos

ES mērogā bezdarba līmenis laikposmā no 2008. līdz 2012. gadam pieauga no 7 % līdz 10 %. Bezdarba līmenis visvairāk krīzes skartajās dalībvalstīs tomēr divkāršojās vai pat trīskāršojās, palielinoties vairāk nekā par 8 p.p. piecās dalībvalstīs un par 17 p.p. Spānijā (skat. 6. faktu lapu). Bezdarba līmenis piecās visvairāk skartajās dalībvalstīs attiecībā uz šo rādītāju ir no 12 % Kiprā līdz 25 % Spānijā⁵.

Bezdarbs ievērojami palielinājās arī Latvijā, Igaunijā, Slovēnijā, Slovākijā un Dānijā. Savukārt bezdarba līmenis samazinājās Vācijā un gandrīz nav mainījies Luksemburgā, Maltā, Beļģijā un Austrijā.

Kopumā vairāk nekā četros no pieciem ES reģioniem laikposmā no 2008. gada līdz 2010. gadam bezdarbs palielinājās. Vairums reģionu šajā laikposmā piedzīvoja lielāko bezdarba palielinājumu. Vairāk nekā vienai trešdaļai šo reģionu kopš 2010. gada izdevies samazināt bezdarba līmeni.

Atbilstīgi Eiropas ekonomikas atveseļošanas plānā minētajiem ieteikumiem dažas dalībvalstis noteica pasākumus, lai novērstu pārmērīgu darbaspēka atlaišanu un palielinātu pabalstu segumu un to saņemšanas ilgumu.

ES mērogā jauniešu bezdarbs no 16 % 2008. gadā pieauga līdz 21 % 2011. gadā (skat. 7. faktu lapu). Bez darba 52 reģionos bija viens no trim ekonomiski aktīviem jauniešiem. 11 reģionos no minētajiem, galvenokārt Spānijā un Grieķijā, pat katrs otrais jauniešs bija bez darba. Pieaudzis arī to jauniešu skaits vecumā no 15 līdz 24 gadiem, kas nemācās, nav nodarbināti un neapmeklē mācību kursus [NEET]; laikposmā no 2008. gada līdz 2011. gadam rādītāji pieauga gandrīz četros no pieciem reģioniem, jo īpaši Rumānijā, Grieķijā un Apvienotajā Karalistē (skat. 8. faktu lapu).

3.3. Migrācijas samazināšanās

Laikposmā no 2004. gada līdz 2008. gadam pastāvīgo iedzīvotāju skaits, kuri dzīvo ārpus tās valsts, kuras pilsoņi viņi ir, ES-27 pieauga par 1,5 miljoniem gadā. Tāpēc atbilstošā visu ES-27 iedzīvotāju proporcija pieauga no 5,1 % līdz 6,2 %. Laikposmā no 2009. gada līdz 2011. gadam gada pieaugums samazinājās līdz 0,9 miljoniem, 2011. gadā sasniedzot 6,7 %.

Laikposmā no 2004. līdz 2008. gadam Īrija, Spānija un Kipra piedzīvoja ārvalstnieku procentuālās daļas pieaugumu par vairāk nekā 4 p.p. galvenokārt no tām dalībvalstīm, kuras ES pievienojās 2004. gadā vai 2007. gadā. Šajā laikposmā Itālija, Portugāle, Luksemburga un Apvienotā Karaliste arī piedzīvoja nozīmīgu ārvalstnieku procentuālās daļas pieaugumu.

Lielākā krīzes ietekme uz migrāciju bija reģionos, kuri lielāko ārvalstu darbaspēka pieplūdumu piedzīvoja pirms krīzes. Vislielākā migrantu kustības palēnināšanās bija Spānijā, Īrijā, Kiprā un dažos Apvienotās Karalistes un Itālijas reģionos (skat. 9. faktu lapu), taču tā joprojām bija pozitīva. Daudzos Spānijas reģionos, Dienvidfrancijā un Ziemeļitālijā joprojām bija viens no augstākajiem pozitīvās neto migrācijas rādītājiem.

⁵ Plašāka analīze sniegta *Employment and Social Developments in Europe Report 2012*.
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=706&langId=en&intPageId=205>

Krīze paātrināja emigrācijas procesu no Lietuvas un Latvijas. Polijā negatīvā neto migrācija kļuva mazāk negatīva pierobežas reģionos, bet galvaspilsētas reģiona pozitīvā neto migrācija palielinājās. Migrantu atgriešanās no Spānijas izraisīja negatīvās neto migrācijas ievērojamu samazināšanos Rumānijā. Tā kā krīze turpinās, pieaugošās atšķirības reģionu bezdarba līmeņa un darba samaksas rādītājos var joprojām ietekmēt migrāciju.

Straujā nodarbinātības samazināšanās celtniecībā un rūpniecībā veicināja neto migrācijas samazināšanos uz Spānijas un Ziemeļitālijas reģioniem. Neto migrācija vairāk samazinājās reģionos, kuros ir augsta imigrantu procentuālā daļa no citām dalībvalstīm.

4. IETEKME UZ PILSĒTĀM

Lai analizētu ietekmi uz pilsētām, šajā ziņojumā izmantotas teritoriālās pieejas: lielpilsētu reģioni un pilsētas.

- (1) Lielpilsētu reģioni ir NUTS-3 reģioni, kuros iekļautas aglomerācijas ar vairāk nekā 250 000 iedzīvotāju. Šī pieeja ļauj pilsētu aspektā interpretēt izmaiņas IKP un nodarbinātībā.
- (2) Pilsētas definētas vietējā līmenī un reprezentē galvenās ES pilsētas. Šī pieeja sniedz piekļuvi datiem par nodarbinātību un nabadzību, kas apkopoti par visām pilsētām valstī.

4.1. Lielpilsētu reģioni – noturība un neaizsargātība

Divās no trim dalībvalstīm⁶ lielpilsētu reģioni vidēji palielināja IKP uz vienu iedzīvotāju attiecībā uz pirktpējas līmeni visā valstī laikposmā no 2007. gada līdz 2010. gadam (skat. Komisijas dienestu darba dokumenta 4. attēlu). Divpadsmit dalībvalstīs, kurās IKP uz vienu iedzīvotāju pieauga attiecībā uz IKP ES, lielpilsētu reģioniem bija labāki rezultāti nekā pārējā valstī. Astonās no divpadsmit dalībvalstīm, kurās samazinājās IKP uz vienu iedzīvotāju salīdzinājumā ar IKP ES, IKP uz vienu iedzīvotāju lielpilsētu reģionos samazinājās ātrāk nekā visā valstī kopumā.

Šis modelis, kad IKP ātrāk palielinās augošās tautsaimniecībās un ātrāk samazinās tautsaimniecībās, kur tautsaimniecība zaudē attīstības ātrumu, varētu nozīmēt, ka pilsētu tautsaimniecība ir nestabilāka un vairāk pakļauta spēcīgiem tautsaimniecības satricinājumiem.

Lai gan kopumā lielpilsētu reģioni darbojas spēcīgi, vairāk nekā trīs lielpilsētu reģionos no pieciem IKP uz vienu iedzīvotāju laikposmā no 2007. līdz 2010. gadam samazinājās salīdzinājumā ar līmeni valstī. Mazāku lielpilsētu reģionu attīstība samazinājās visstraujāk – 74 % no tiem piedzīvoja samazinājumu salīdzinājumā ar līmeni valstī. Arī otrā līmeņa lielpilsētu reģioni cieta, 54 % šo reģionu attīstība palēninājās. Tikai galvaspilsētu reģioni uzrādīja labākus attīstības rezultātus, no kuriem tikai 30 % attīstības ātrums samazinājās.

Laikposmā no 2007. līdz 2010. gadam vairumā dalībvalstu nodarbinātību⁷ lielpilsētu reģionos krīze skāra mazāk nekā pārējos reģionos (skat. Komisijas dienestu darba dokumenta 5. attēlu). Tikai Somijā, Grieķijā, Ungārijā un Latvijā nodarbinātības līmenis reģionos, kuri nav lielpilsētu reģioni, samazinājās lēnāk nekā lielpilsētu reģionos.

⁶ Šajā analīzē nav iekļauta Luksemburga, Malta un Kipra.

⁷ Šajā analīzē nav iekļauta Luksemburga, Malta un Kipra.

Līdzīgi kā attiecībā uz IKP uz vienu iedzīvotāju, ne visi lielpilsētu reģioni piedzīvoja lielākas izmaiņas nodarbinātībā nekā valstī kopumā. Tikai puse no lielpilsētu reģioniem piedzīvoja mērenāku nodarbinātības samazinājumu (vai lielāku nodarbinātības pieaugumu) nekā rajoni, kuri nav lielpilsētu reģioni valstī. Nedaudz vairāk par pusi otrā līmeņa lielpilsētu reģionu uzrādīja labākus rezultātus nekā valstī kopumā. Nedaudz mazāk par pusi no mazākiem lielpilsētu reģioniem attīstījās labāk nekā valsts kopumā. Galvaspilsētu reģionu rezultāti bija daudz labāki: deviņos no desmit nodarbinātības rezultāti bija labāki. Deviņos galvaspilsētu reģionos nodarbinātība pat pieauga, lai gan valstī nodarbinātības līmenis samazinājās.

Apvienotajā Karalistē un Spānijā aptuveni pusei lielpilsētu reģionu nodarbinātības līmenis bija zemāks nekā reģionos, kuri nav lielpilsētu reģioni. Grieķijā un Ungārijā gandrīz visi lielpilsētu reģioni attīstījās sliktāk. Vairumā dalībvalstu tomēr visi vai lielākā daļa lielpilsētu reģionu nodarbinātības ziņā attīstījās labāk nekā reģioni, kuri nav lielpilsētu reģioni. Tas īpaši izpaudās Polijā, Slovākijā, Čehijas Republikā, Rumānijā un Bulgārijā.

Pirmajos trīs krīzes gados vairums lielpilsētu reģionu nepakļāvās krīzei, īpaši galvaspilsētu reģioni. Otrā līmeņa lielpilsētu reģionu rezultāti bija sliktāki. Mazāki lielpilsētu reģioni izrādījās mazāk pasargāti, vairums no tiem atpalika attiecībā uz izmaiņām IKP uz vienu iedzīvotāju un nodarbinātībā.

4.2. Krīzes skartās pilsētas

Nabadzība un sociālā atstumtība koncentrējas pilsētās, īpaši Ziemeļrietumeiropā. Krīze šo koncentrāciju vēl vairāk pastiprināja. To cilvēku skaits, kurus apdraud nabadzība vai sociālā atstumtība (*AROPE*) palielinājās par 1 p.p. ES pilsētās, salīdzinājumā ar palielinājumu par 0,5 p.p. ārpus pilsētām (skat. 8. attēlu).

8. attēls. Izmaiņas nabadzības un sociālās atstumtības apdraudējumā, 2008. -2011. gads

Izmaiņas nabadzības un sociālās atstumtības riskā, 2008.-2011.

ES-27	<i>AROPE</i>	<i>AROP</i>	<i>LWI</i>	<i>SMD</i>
Pilsētas	1,0	0,6	0,9	0,5
Citas teritorijas	0,5	0,5	1,1	0,3
ES-15				
Pilsētas	1,2	0,6	1,2	0,7
Citas teritorijas	0,9	0,3	1,4	0,9
ES-12				
Pilsētas	-0,4	0,3	-0,3	-0,7
Citas teritorijas	-1,0	0,8	0,3	-1,5

Avots: Eurostat

ES-15 pilsētu iedzīvotājus 2011. gadā nabadzība un sociālā atstumtība apdraudēja vairāk nekā tos, kuri dzīvo ārpus pilsētām (skat. 9. attēlu). Arī trīs riska komponenti ir augstāki pilsētās nekā ārpus tām. ES-12 situācijas attīstības tendence ir pretēja. Pilsētu iedzīvotāju nabadzības un sociālās atstumtības risks ir daudz zemāks.

9. attēls Nabadzības un sociālās atstumtības risks pilsētās, 2011. gads

Nabadzības un sociālās atstumtības risks pilsētās, 2011.g.

ES-27	AROE	AROP	LWI	SMD
Pilsētas	23,3	15,7	11,0	8,4
Citas teritorijas	25,0	18,0	9,1	9,2
ES-15				
Pilsētas	23,1	16,8	12,0	6,8
Citas teritorijas	21,9	16,6	9,2	5,3
ES -12				
Pilsētas	24,1	9,9	6,5	16,5
Citas teritorijas	34,5	22,2	8,9	20,8

Avots: Eurostat

18 dalībvalstīs smaga materiālā nenodrošinātība ir augstāka pilsētās. Ļoti zema darba intensitāte 15 dalībvalstīs pārsvarā ir pilsētās (skat. 10. faktu lapu). Nabadzības risks 10 dalībvalstīs ir augstāks pilsētās.

Mājsaimniecību ar ļoti zemu darba intensitāti procentuālā daļa pilsētās, kur koncentrēts liels skaits darbvieta, ir zināmā mērā paradokss. Šāda situācija, iespējams, ir saistīta ar kompetenču neatbilstību, ar darbvieta nestabilitāti vai ar lielāku to mājsaimniecību skaitu pilsētās, kurās ir viens cilvēks. Tas var būt saistīts arī ar augstāku to pastāvīgo iedzīvotāju proporciju, kuri nav dzimuši ES pilsētās.

11 ES-15 dalībvalstīs⁸ cilvēki, kuri dzimuši ārpus ES, daudz biežāk dzīvoja mājsaimniecībās, kuru darba intensitāte ir ļoti zema. 2010. gadā to iedzīvotāju ļoti zema darba intensitātes rādītājs, kuri nav dzimuši ES, bija vismaz par sešiem p.p. augstāks nekā to, kuri dzimuši tajā valstī, kurā dzīvo. Daudziem iedzīvotājiem no tiem, kuri nav dzimuši ES, jāsaņem ar daudziem šķēršļiem, lai iekļūtu darba tirgū, piemēram, ar to, ka viņi nerunā vietējā valodā, ar prasmju trūkumu, viņu kvalifikācijas neatbilstību un diskrimināciju.

Tāpat kā attiecībā uz nabadzību un sociālo atstumtību lielajās pilsētās attīstītākajās dalībvalstīs nodarbinātības līmenis lielākoties ir zemāks, bet bezdarba līmenis ir augstāks nekā mazākās pilsētās, piepilsētās vai lauku teritorijās (skat. 10. attēlu), savukārt mazāk attīstītajās dalībvalstīs ir otrādi. Krīze neizmainīja šo situāciju.

⁸ Vienīgie izņēmumi bija Itālija, Grieķija, Portugāle un Luksemburga.

10. attēls. Nodarbinātības un bezdarbs pilsētās un citās teritorijās, 2008. -2011. gads

	Nodarbinātības rādītājs, 20-64		Bezdarba rādītājs	
	2011	Izmaiņas 2008.-2011.	2011	Izmaiņas 2008.-2011.
ES-27				
Pilsētas	64,5	-1,8	10,1	2,6
Citas teritorijas	64,0	-1,9	9,4	2,6
ES-15				
Pilsētas	65,0	-1,7	10,3	2,6
Citas teritorijas	66,0	-1,6	9,1	2,5
ES-12				
Pilsētas	62,4	-1,4	9,0	3,3
Citas teritorijas	58,3	-1,8	10,3	2,9

Avots: Eurostat

5. KOHĒZIJAS POLITIKA UN KRĪZE

Šajā ziņojumā aplūkoti daži galvenie jautājumi, kas saistībā ar kohēzijas programmu būtu jāņem vērā laikposmā no 2014. gada līdz 2020. gadam.

Nodarbinātības līmeņa samazināšanās, pieaugošās nabadzības un sociālās atstumtības dēļ krīze apgrūtināja “Eiropa 2020” mērķu sasniegšanu. Turklāt reģionu atšķirību palielināšanās apgrūtinā viena no Eiropas Savienības kohēzijas politikas galveno mērķu sasniegšanu.

Lai gan dažas dalībvalstis, piemēram Vācija un Polija, no krīzes izgāja diezgan neskartas, vairākiem pārējo dalībvalstu nāksies pārvarēt vairāk grūtību un problēmu saistībā ar samazinātiem valsts resursiem. Daudzām, ja ne vairākiem dalībvalstu šīs problēmas ir:

- IKP un nodarbinātības līmenis, kas vēl nav sasniedzis pirmskrīzes līmeni,
- augstāks bezdarba, nabadzības un atstumtības līmenis,
- samazināti mājsaimniecību ienākumi, kas mazina patēriņu un importu,
- vēl nepieredzēts valsts parāda līmenis un fiskālās konsolidācijas nepieciešamība.

Šajā ziņojumā parādīts, ka problēmu intensitāte Eiropā ir ļoti atšķirīga. Tāpēc būtu vēlams nākamajās kohēzijas programmās atspoguļot šīs atšķirības, lai nodrošinātu maksimālu ietekmi un risinātu problēmas tur, kur tās ir visnopietnākās.

Šajā kontekstā nākamajās kohēzijas programmās īpaši liela uzmanība jāpievērš izaugsmi un darbvietu radīšanu veicinošiem ieguldījumiem. Tikai stabilas un spēcīgas tautsaimniecības atlabšanas rezultātā var samazināt bezdarba līmeni.

Tāpēc Komisija iesaka novirzīt līdzekļus dažām svarīgām jomām, piemēram, bezdarbs (jo īpaši jauniešu bezdarbs), apmācība un izglītība, sociālā iekļaušana, jauninājumi un MVU, energoefektivitāte un zema oglekļa emisiju līmeņa tautsaimniecība; Komisija ir gatava to attiecināt arī uz pasākumiem, kas saistīti ar IKT infrastruktūru un digitālo izaugsmi.

Eksports un tiešās ārvalstu investīcijas ir galvenais izaugsmes virzītājspēks mazāk attīstītajās dalībvalstīs, kas ļauj radīt darbvietas un nodot zināšanas un tehnoloģijas. MVU, kas ir viena no kohēzijas politikas galvenajām mērķgrupām, jo īpaši skāra uzņēmējdarbības vides pasliktināšanās. Situācijā, kad iekšējais pieprasījums ir zems, lielāka daudzuma preču un pakalpojumu eksports palīdzēs atjaunot izaugsmi. Ieguldījumi jauninājumos un gudra specializācijas stratēģija varētu uzlabot šīs nozares rezultātus.

Celtniecības nozare joprojām cietīs no banku krīzes sekām, ierobežotas piekļuves kredītiem, nekustamā īpašuma burbuļa pārpļīšanas, mājsaimniecību izmantojamo ienākumu un ienākumu drošības samazināšanās. Ieguldījumi ēku energoefektivitātē varētu palīdzēt atjaunot dažas no šajā nozarē zaudētajām darbvietām.

ES mērogā palielinājās nabadzības un atstumtības risks un tas var turpināt palielināties krīzes novēlotās ietekmes dēļ uz nabadzību un atstumtību.

Fiskālā konsolidācija vēl vairāk palielinās kohēzijas politikas kā svarīga valsts ieguldījumu avota lomu laikposmā no 2014. gada līdz 2020. gadam. Daudzās mazāk attīstītajās dalībvalstīs un reģionos Kohēzijas fonda finansējums jau veido vairāk nekā pusi no valsts ieguldījuma. Komisija aicina dalībvalstis un reģionus sākt jau tagad sagatavot jaunās programmas, lai nezaudētu laiku, nodrošinot, ka tos projektus, kuri nepieciešami tautsaimniecības aktivitātes atjaunošanai un sociālās iekļaušanas atbalstam, varētu sākt jau nākamā gada sākumā.